

СИЛАБУС ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА В КРИЗОВИХ ТА ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ»

Ступінь вищої освіти - Бакалавр
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма «Психологія»
Рік навчання III, семестр VI
Форма навчання денна
Кількість кредитів ЄКТС 4
Мова викладання українська

Лектор курсу

Мартинюк Ірина Анатоліївна

Контактна інформація
лектора (e-mail)

martirene@ukr.net

Сторінка курсу в eLearn

<https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=3625>

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Психологічна допомога в кризових та екстремальних ситуаціях» є практично-орієнтованою та обов'язковою в ОП «Психологія». Вона важлива для опанування навичок надання психологічної допомоги у надзвичайних ситуаціях. Під час її вивчення студенти пізнають особливості переживань та поведінки людини у ситуаціях різного ступеня складності та опановують основні методи психологічної допомоги у них. Дисципліна забезпечує розуміння сутності психологічної кризи, стресу, психологічної травми, кризової події, посттравматичного стресового розладу, особливостей психодіагностики та методів психологічної допомоги у кризових та екстремальних ситуаціях, сутності екстремної психологічної допомоги, способів збереження психічного здоров'я психолога, який надає кризову допомогу. Вона сприяє розвитку умінь застосовувати техніки психологічної допомоги у кризових та екстремальних ситуаціях.

Компетентності навчальної дисципліни:

інтегральна компетентність (ІК): здатність добирати й застосовувати методи й форми психологічної допомоги особам різного віку й категорій у кризових та екстремальних ситуаціях;

загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатністю застосовувати знання у практичних ситуаціях;

ЗК2. Знання та розуміння професійної діяльності психолога у кризових та екстремальних ситуаціях;

ЗК4. Здатність вчитися, оволодівати сучасними знаннями у тому числі в полікультурному просторі.

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним, критично сприймати інформацію, оцінювати хід та результати власної професійної діяльності.

ЗК6. Здатністю приймати обґрунтовані рішення у ситуаціях власної професійної діяльності;

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність) у професійній сфері.

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії як у повсякденному, так і професійному житті;

ЗК9. Здатність працювати в команді, уміння організовувати роботу команди.

ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у розвитку суспільства;

фахові (спеціальні) компетентності (СК):

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків людини на різних вікових етапах її розвитку, а також різних груп (у тому числі в контексті організації заходів раннього втручання).

СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел, у тому числі іншомовних.

СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.

СК7. Здатність аналізувати та систематизувати отримані в ході психодіагностичних та експериментальних досліджень результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову у т.ч. особам, які отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни): добирати і впроваджувати необхідні психодіагностичні методики, корекційні, психотренінгові методи, вести психологічну консультативну бесіду, застосовувати психотерапевтичні техніки відповідно до запитів клієнтів.

СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.

СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Програмні результати навчання (ПРН) із дисципліни:

ПРН 1. Аналізувати та пояснювати психічні явища в нормі та патології, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПРН 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ, можливості їх коригування у контексті професійних завдань.

ПРН 3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. іноземних та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПРН 4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел (як україномовних, так і іншомовних).

ПРН 5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПРН 6. Формулювати мету, завдання дослідження, обирати його об'єкт і предмет, складати програму дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.

ПРН 8. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців як рідною мовою, так і іноземною.

ПРН 9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).

ПРН 10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПРН 11. Складати та реалізовувати план діагностичного, корекційного, реабілітаційного, консультативного та психотерапевтичного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій (у т.ч. у роботі з особами, які отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни).

ПРН 12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.

ПРН 13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші ПРН 14. Ефективно виконувати різні ролі у команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.

ПРН 15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

ПРН 16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

ПРН 17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності, мати активну громадську позицію та патріотичне ставлення до своєї країни.

ПРН 18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

СТРУКТУРА КУРСУ

Тема	Годин и (лекції/ практичн і/ самостій на робота)	Результати навчання	Завдання	Оціню- вання
6 семестр				
Модуль 1. Загальні питання психологічної допомоги в кризових та екстремальних ситуаціях				
Тема 1. Теоретичні аспекти психологічної допомоги в кризових та екстремальних ситуаціях	2/2/6	Розуміння сутності, задач та принципів психологічної допомоги особистості у кризових та екстремальних ситуаціях.	Огляд методів психологічної допомоги в кризових та екстремальних ситуаціях.	Перевірка виконання завдань практичного заняття 10 балів
		Знання видів методів психологічної допомоги в кризових та	Аналіз особливостей діяльності	Перевірка письмового

		екстремальних ситуаціях.	балінтовських груп. Аналіз сутності спеціальної психологічної допомоги у кризових та екстремальних ситуаціях.	виконання завдань на ЕНК 10 балів
Тема 2. Психодіагностика в кризових та екстремальних ситуаціях	2/2/6	Розуміння психодіагностичних задач у галузі кризових та екстремальних ситуацій. Знання психодіагностичного інструментарію, що може застосовуватись для виявлення екстремальних та кризових станів. Уміння застосовувати такий інструментарій.	Особливості психодіагностики кризових та екстремальних станів: аналіз та тренування у застосуванні методик.	Перевірка виконання завдань практичного заняття 20 балів
			Аналіз психодіагностичного інструментарію, що застосовується у психології кризових та екстремальних станів, а також для виявлення наслідків психічної травми.	Перевірка письмового виконання завдань на ЕНК 10 балів
Тема 3. Методи психотерапевтичної допомоги в кризових та екстремальних ситуаціях	2/2/5	Розуміння можливостей різних видів психотерапії у роботі з кризовими та екстремальними станами. Знання сутності кризової психотерапії. Уміння застосовувати психотерапевтичні техніки.	Сімейна психотерапія у кризових станах, поведінкова терапія у роботі з екстремальними станами: аналіз та тренування у застосуванні технік.	Перевірка виконання завдань практичного заняття 10 балів
			Аналіз практики надання психологічної допомоги різним категоріям постраждалих.	Перевірка письмового виконання завдань на ЕНК 10 балів

Проміжний контроль	1	Узагальнення набутих знань та умінь.	Виконати тест	Перевірка виконання тестів на ЕНК 30 балів
Модуль 2. Екстремальні ситуації та екстренна психологічна допомога				
Тема 1. Гострий стрес як відповідь на екстремальну ситуацію	2/2/3	Розуміння сутності травматичного стресу. Знання діагностичних показників та механізмів виникнення посттравматичного стресового розладу. Знання правил надання першої допомоги при гострому стресі. Уміння застосовувати техніки контролю над стресовими переживаннями. Знання техніки дебрифінгу та готовність її застосовувати.	Методи контролю над стресовими переживаннями: аналіз та тренування у застосуванні. Аналіз техніки дебрифінгу: сутності та особливостей застосування.	Перевірка виконання завдань практичного заняття 10 балів
			Аналіз особливостей діяльності військового психолога, складових «польової сумки» військового психолога.	Перевірка письмового виконання завдань на ЕНК 2 бали
Тема 2. Перша психологічна допомога в екстремальній ситуації	2/2/4	Розуміння сутності першої психологічної допомоги, її принципів. Знання категорій людей, які можуть потребувати особливої уваги в екстремальних ситуаціях. Знання інструкції першої психологічної допомоги. Уміння застосовувати техніку першої психологічної допомоги. Знання сутності першої медичної допомоги постраждалим в екстремальних ситуаціях. Обізнаність у техніці роботи психолога екстренної телефонної служби.	Техніка першої психологічної допомоги в екстремальних ситуаціях: аналіз та тренування у застосуванні.	Перевірка виконання завдань практичного заняття 5 балів
			Аналіз сутності першої медичної допомоги постраждалим в екстремальних ситуаціях. Аналіз особливостей організації та діяльності служби екстренної телефонної соціально-психологічної	Перевірка письмового виконання завдань на ЕНК 3 бали

			допомоги населенню.	
Тема 3. Особливості надання екстренної психологічної допомоги	2/2/3	Знання видів надзвичайних/екстремальних ситуацій. Розуміння мети та специфіки екстренної психологічної допомоги. Знання етапів надання екстренної психологічної допомоги. Уміння застосовувати техніку психологічної допомоги постраждалим внаслідок екстремальних ситуацій. Знання техніки екстренної психологічної допомоги при специфічних психічних та поведінкових проявах. Знання динаміки стану людей після переживання екстремальної події. Знання сутності заходів психологічної допомоги родичам загиблих. Розуміння можливостей використання мас-медіа для надання психологічної допомоги.	Особливості організації та надання психологічної допомоги постраждалим внаслідок екстремальних ситуацій, особливості надання екстренної психологічної допомоги: аналіз технік.	Перевірка виконання завдань практичного заняття 10 балів
			Аналіз динаміки стану людей після психотравмуючих ситуацій. Аналіз можливостей мас-медіа як простору психологічної допомоги.	Перевірка письмового виконання завдань на ЕНК 5 балів
Тема 4. Психологічна допомога постраждалим в умовах надзвичайної ситуації	2/2/3	Поглиблення розуміння техніки екстренної психологічної допомоги постраждалим в умовах надзвичайної ситуації. Знання етапів роботи та основного інструментарію роботи психолога ДСНС. Уміння надавати психологічну допомогу родичам загиблих. Знання принципів надання психологічної	Робота психолога ДСНС в зоні надзвичайної ситуації: аналіз особливостей, основного інструментарію, заходів психологічної допомоги родичам загиблих (та правил поведінки з ними).	Перевірка виконання завдань практичного заняття 5 балів

		підтримки населенню, постраждалому внаслідок надзвичайних ситуацій. Знання сутності психологічної допомоги у ситуації стихійного лиха.	Аналіз принципів надання психологічної підтримки населенню, постраждалому внаслідок надзвичайних ситуацій. Аналіз сутності психологічної допомоги у ситуації стихійного лиха.	Перевірка письмового виконання завдань на ЕНК 5 балів
Тема 5. Психологічна допомога дітям у надзвичайних ситуаціях	2/2/4	Розуміння особливостей переживання травматичної ситуації дітьми. Знання вимог до особистості психолога, який надає екстренну психологічну допомогу дітям. Знання принципів та методів психокорекційної роботи з дітьми. Уміння проводити ігри з дітьми з метою психологічної допомоги в умовах надзвичайних ситуацій. Знання техніки казкотерапії у застосуванні до роботи з психотравмою. Уміння дати рекомендації батькам, вчителям, родичам дітей, які пережили чи переживають психотравму.	Ігри для проведення психологічної роботи з дітьми в умовах надзвичайної ситуації: аналіз та тренування у застосуванні. Казкотерапія як метод роботи з дітьми, які пережили травмуючу ситуацію: аналіз та тренування у застосуванні.	Перевірка виконання завдань практичного заняття 10 балів
			Розробка рекомендацій батькам «Чого не варто робити в умовах надзвичайної ситуації під час спілкування зі своєю дитиною». Розробка рекомендації вчителям стосовно організації роботи з дитиною, яка переживає горе	Перевірка письмового виконання завдань на ЕНК 5 балів

			втрати близької людини. Розробка рекомендацій для психологів, батьків та вчителів «Як спілкуватись із дітьми, якщо в сім'ї трапився суїцид».	
Тема 6. Посттравматичний стресовий розлад	2/2/3	Розуміння психологічних наслідків психотравми. Знання методів діагностики ПТСР та методів психологічної роботи з ПТСР. Уміння їх застосовувати.	Методи роботи з ПТСР: аналіз та тренування у застосуванні.	Перевірка виконання завдань практичного заняття 5 балів
			Аналіз проблеми ПТСР учасників військових дій: діагностика, консультування, тренінг із соціальної реадaptaції.	Перевірка письмового виконання завдань на ЕНК 5 балів
Проміжний контроль	1	Узагальнення набутих знань та умінь.	Виконати тест	Перевірка виконання тестів на ЕНК 30 балів
Модуль 3. Психологічна допомога у кризових ситуаціях				
Тема 1. Кризова психологія	2/2/3	Розуміння сутності понять «криза», «критична ситуація», «кризова подія», «психічна травма». Знання стратегій допомоги у кризових станах та принципів кризової інтервенції. Знання методів корекції кризових станів та уміння їх застосовувати. Знання методів надання психологічної допомоги у сімейній кризі та уміння їх застосовувати.	Методичний арсенал психологічних засобів корекції кризових станів особистості: аналіз та тренування у застосуванні. Методи надання психологічної допомоги в сімейній кризі: аналіз та тренування у застосуванні.	Перевірка виконання завдань практичного заняття 10 балів

		Розуміння особливостей психологічної допомоги під час нормативної кризи.	Аналіз сутності психологічної допомоги під час нормативної кризи.	Перевірка письмового виконання завдань на ЕНК 2 бали
Тема 2. Особливості психологічної допомоги у кризових ситуаціях	2/2/3	Знання типології кризових станів, їх критеріїв та причин виникнення. Розуміння особливостей переживання кризових станів та їх наслідків. Знання специфіки надання психологічної допомоги людям, які перебувають у стані алкогольного, або наркотичного сп'яніння. Уміння розробляти програму кризової допомоги.	Особливості надання психологічної допомоги людині, яка перебуває в алкогольному, наркотичному стані.	Перевірка виконання завдань практичного заняття 5 балів
			Аналіз почуттів, що виникають під час кризи, схеми втручання під час кризи, програми кризової допомоги як моделі розв'язання проблем.	Перевірка письмового виконання завдань на ЕНК 5 балів
Тема 3. Суїцидальна поведінка як форма кризового реагування	2/2/4	Розуміння суїцидальної поведінки як форми кризового реагування. Уміння розпізнати суїцидальну небезпеку, визначити ступінь суїцидального ризику. Знання техніки роботи з людьми у передсуїцидному стані, з уцілілими після самогубства.	Особливості надання психологічної допомоги людині, яка перебуває у передсуїцидальному стані: аналіз та тренування у застосуванні техніки. Групова кризова психотерапія у роботі із профілактики суїцидальної поведінки підлітків: аналіз та тренування у застосуванні методик	Перевірка виконання завдань практичного заняття 10 балів
			Аналіз чинників та індикаторів суїцидального	Перевірка письмового

			ризик, техніки консультування суїцидальних клієнтів та клієнтів, вцілілих після самогубства.	виконання завдань на ЕНК 5 балів
Тема 4. Психологічна допомога людині у стані горя	2/2/4	Розуміння психології горя, особливостей горя як природного та патологічного процесу. Знання симптомів синдрому втрати та методів виявлення психологічної допомоги при ньому. Уміння спілкуватись з людьми, які втратили близьку людину. Уміння застосовувати техніки психокорекції горя по загиблomu.	Психокорекція горя по загиблomu: аналіз та тренування у застосуванні технік.	Перевірка виконання завдань практичного заняття 5 балів
			Аналіз синдрому втрати та методів виявлення психологічної допомоги у ситуації втрати.	Перевірка письмового виконання завдань на ЕНК 5 балів
Тема 5. Психологічна допомога жертвам насилля	2/2/4	Знання впливу різних видів насилля на особистість. Розуміння сутності психологічної допомоги у ситуації насилля та вимушеного переміщення населення. Знання методів психологічної допомоги дітям-жертвам насилля та уміння їх застосовувати. Знання методів психологічної допомоги жінкам-жертвам насилля та уміння їх застосовувати.	Аналіз методів психологічної допомоги дітям-жертвам насилля та тренування у застосуванні. Аналіз методів психологічної допомоги жінкам, які пережили насилля та тренування у застосуванні.	Перевірка виконання завдань практичного заняття 10 балів
			Аналіз наслідків різних видів насилля над дітьми. Аналіз сутності психологічної допомоги жертвам сект.	Перевірка письмового виконання завдань на ЕНК 3 бали

Тема 6. Особистість психолога, який надає кризову допомогу	2/2/2	Розуміння вимог до особистості психолога, який надає кризову допомогу. Розуміння ризику вторинної травматизації, значення супервізії. Знання засобів збереження психічного здоров'я кризових психологів. Володіння техніками психічної саморегуляції.	Антистресовий тренінг для психологів: аналіз та виконання. Експрес-методика оволодіння основами психічної саморегуляції: аналіз та виконання.	Перевірка виконання завдань практичного заняття 7 балів
			Рекомендації психологу ДСНС з усунення стану втоми та управління стресом.	Перевірка письмового виконання завдань на ЕНК 3 балів
Проміжний контроль	1	Узагальнення набутих знань та умінь.	Виконати тест	Перевірка виконання тестів на ЕНК 30 балів
Всього за 7 семестр				70
Екзамен		Розуміння сутності психологічної допомоги в кризових та екстремальних ситуаціях.	Виконати тест, пройти усну співбесіду за відкритими питаннями тесту.	30
Всього за курс				100

ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика щодо дедлайнів та перескладання:	<p>Відтермінування здачі завдань самостійної роботи, практичних занять у випадках хвороби чи якоїсь іншої вагомості для студента причини може бути дозволене за умови надання необхідної документації.</p> <p>Відтермінування здачі екзамену може бути дозволене у випадку за умови погодження з деканатом.</p> <p>Проведення навчальних занять, терміни та умови виконання навчальних завдань можуть бути адаптовані до запитів студентів із документально підтвердженими особливими потребами. Відповідальністю студента залишається вчасне надання таких документів.</p>
--	---

Політика щодо академічної доброчесності:	Вступаючи на цей курс, студенти повинні дотримуватися норм поведінки, прописаних у Положенні про академічну доброчесність у Національному університеті біоресурсів і природокористування України (https://nubip.edu.ua/node/12654). Ви повинні знати та дотримуватись академічної доброчесності з усіх питань цього курсу. Порушення академічної доброчесності тягне за собою академічну відповідальність.
Політика щодо відвідування:	Відвідування лекцій та практичних занять з курсу є обов'язковим, воно забезпечує краще розуміння матеріалу, дає можливість простежити зв'язок між теоретичною інформацією та її прикладним аспектом, сформуванню системи знань та ґрунтовно підготуватись до екзамену. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в онлайн формі за погодженням із деканом факультету).

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ СТУДЕНТІВ

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка національна за результатами складання екзамену
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основні

1. Кризова психологія: навч. посіб. / За заг. ред. проф. О. В. Тімченка. Х.: НУЦЗУ, 2010. 401 с.
2. Люди війни: робота з ресурсами психіки: практ. посібн. Міжнародна асоціація Психосоматики та Тілесної Терапії. К.: Видавництво психологічної літератури "Психобук (Psychobook)", 2023. 150 с.
4. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: метод. посіб. / за ред. З. Г. Кісарчук. К.: ТОВ «Видавництво «Логос», 2015. 207 с.
5. Психологічна допомога дитині у психотравмуючій ситуації: метод. посіб. / Уклад. Г. Б. Растроста. Суми: НВВ КЗ СОІШПО, 2018. 64 с.
6. Розов В. І. Психологія екстремальних ситуацій: адаптивність до стресу та психологічне забезпечення: наук.-практ. посібн. 3-тє вид., випр. та доп. К.: Видавництво "КНТ", 2024. 711 с.
7. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю: навч. посіб. / наук. ред. Л. М. Вольнова. К., 2012. 275 с.
8. Реакція на важкий стрес та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад: навчальний посібник / Л. О. Герасименко, А. М. Скрипніков, Р. І. Ісаков. К.: Медицина, 2023. 120 с.

Допоміжні

1. Вільямс М. Б., Пайюла С. ПТСР: робочий зошит. Ефективні методики подолання симптомів травматичного стресу. К.: Видавництво Ростислава Бурлаки, 2023. 528 с.
2. Калішук С. М. Психотехніки кризового консультування: моделі, алгоритми, вправи, приклади: навч. посібн. К.: МайстерКниг, 2023. 368 с.
3. Михальська С. А., Михальський А. В. Особливості організації та надання психологічної допомоги постраждалим внаслідок екстремальних ситуацій / Проблеми сучасної психології: Зб. наук. праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. 2012. Вип. 15. С. 340–349.
4. Моліцька М. Терапевтичні казки. Львів: Свічадо, 2013. 200 с.
5. Оніщенко Н. В. Основні заходи в межах надання екстренної психологічної допомоги родичам загиблих унаслідок надзвичайних ситуацій / Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2012. №2(1). С. 305–312.
6. Перша психологічна допомога: посібник для працівників на місцях / Ред. Колегія: L. Snider, M. van Ommeren, A. Schafer. К.: Університетське видавництво Пульсари, 2017. 66 с.
7. Психологічна реабілітація військових та їхніх близьких: практ. посібн. Міжнародна асоціація Психосоматики та Тілесної Терапії. К.: Видавництво психологічної літератури "Психобук (Psychobook)", 2023. 176 с.
8. Чабан О. С., Хаустова О. О., Омелянович В. Ю. Психічні розлади воєнного часу: монографія. К.: Видавничий дім Медкнига, 2023. 232 с.
9. Recommendations and Guidelines for Delivering Psychological Support in Hospitals. Psycho-Social Interventions in the Hospital and in the Community following Disasters Terrorism and other Shocking Events. November, 2009. 124 p. URL: https://webgate.ec.europa.eu/chafea_pdb/assets/files/pdb/2006212/2006212_deliverable_10_recommendations_and_guidelines_hospital_received_21_05_2010.pdf (Дата звернення: 01.06.2020 р.).

Інформаційні ресурси

1. Важливі навички в періоді стресу: ілюстроване керівництво. World Health Organization, Regional Office for Europe. 2021. URL: <https://iris.who.int/handle/10665/339150> (дата звернення: 21.05.2023 р.).
2. Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану: навч. посіб. / За заг. ред. Мирослава Ковалю. Львів, 2023. 308 с. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/1/9/2/4/3/5/9/diyi-dsns-objednana-kniga-compressed.pdf> (Дата звернення: 26.03.2024 р.).
3. Методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій». МОН України, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/metodichni-rekomendaciyi-persha-psihologichna-dopomoga-algoritm-dij> (дата звернення: 21.05.2023 р.).
4. Методичні рекомендації щодо надання першої психологічної допомоги сім'ям з дітьми, дітям, які перебувають/перебували у зоні збройного конфлікту. URL: <https://cutt.ly/5w9HUZfy> (Дата звернення: 20.05.2023 р.).
5. Пам'ятка офіцеру-психологу щодо організації психологічного супроводження військовослужбовців під час виконання завдань за призначенням. URL: <https://www.mil.gov.ua/pamyatka-psihologu-shhodo-organizaczii-psihologichnogo-suprovodzhennya-vijskovosluzhbovcziv-pid-chas-vikonannya-zavdan-za-priznachennyam.html> (Дата звернення: 05.05.2023 р.).
6. Перша психологічна допомога: посібник для членів загону швидкого реагування Товариства Червоного Хреста України. К., 2017. URL: <https://cutt.ly/ow9HOyiP> (Дата звернення: 30.05.2023 р.).

7. Протокол «Чотири стихії». Екстренна психологічна допомога. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wBdsNhL-fJ0> (Дата звернення: 30.05.2023 р.).

8. Як надати першу психологічну допомогу. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZdkaPIqBYkA> (Дата звернення: 30.05.2023 р.).

9. Я повернувся: психологічний поради́ник / Міністерство оборони України, Наук.-дослід. центр гуманітар. Проблем Збройних Сил України: Н. А. Агаєв, О. Г. Скрипкін, А. Б. Дейко, О. В. Еверт. К.: НДЦ ГП ЗС України, 2016. 20 с. URL: https://www.mil.gov.ua/content/tenders/book_29072016.pdf (Дата звернення: 30.05.2023 р.).

10. Medeiros da Silva J. A., Siegmund G., Bredemeier J. Crisis interventions in online psychological counseling // Trends in Psychiatry and Psychotherapy. 2015. Vol. 37 no. 4. URL: <https://www.scielo.br/j/trends/a/jHF3LgfF3yWYzBN4kBLFWCх/?lang=en> (Дата звернення: 05.05.2023 р.).

11. Psychology of a Crisis. Crisis + Emergency Risk Communication. URL: https://emergency.cdc.gov/cerc/ppt/CERC_Psychology_of_a_Crisis.pdf (Дата звернення: 30.05.2023 р.).